

Ю.І.Корнелюк
асистент кафедри ТІФП
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Т.Я.Янишівський
студент групи ПВ-31
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти

СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ ТА СУДОВА ПРАКТИКА У КРАЇНАХ СКАНДИНАВСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'І

Право скандинавських країн (Скандинавське право) – у порівняльному правознавстві виділяється як самостійна правова сім'я, до якої входять Швеція, Норвегія, Данія (включно із автономними володіннями Гренландія та Фарерські острови), Ісландія і Фінляндія. Римське право зіграло безсумнівно менш помітну роль у розвитку правових систем у скандинавських країнах, ніж у Франції та в Німеччині. У північних державах нема й не було кодексів, подібних до Цивільного кодексу Франції або Німецького цивільного уложення. Одними із важливих джерел у скандинавській системі права є судовий прецедент та судова практика. Якщо порівнювати з романо-германською правовою системою, то судові рішення в скандинавських країнах має більшу вагу, але значно меншу аніж в англо-саксонській. Втім, для прикладу в Данії та Норвегії роль судового прецеденту є дуже значною, значно менша його роль у Швеції, де більш важливою є судова практика [4, с.487].

Популярність тут судової практики та прецеденту, пояснюється тим, що, наприклад, в Данії та Норвегії певні інститути права в цивільній сфері законодавчо не врегульовані. Окрім того багато законів у Скандинавії складено переважно з розрахунком на конкретизацію на основі розсуду судді. Таким чином, розширення повноважень судді зумовлено поширеною практикою використання у законодавчих актах невизначених норм. У Швеції їх називають «загальними застереженнями». Правотворці зазвичай оцінюють загальні застереження як «різновид делегування законодавчої влади судовим органам». У Скандинавії звичним є урахування рішень судів вищої інстанції інших скандинавських держав, що зумовлено подібністю їхніх правових систем [1, с.204].

Значення судового прецеденту і судової практики швидко зростає, оскільки законодавство не може активно реагувати на швидкі зміни, що відбуваються в суспільстві. Крім того, країни скандинавської правової сім'ї кожна мають особливий підхід до визначення ролі судового прецеденту та норм права у їхньому судочинстві.

Одним із джерел права Швеції є судова практика. Вона активно використовується судами першої інстанції, які люблять змінювати звичну практику прийнятті рішень в деяких типах справ. Майже у кожному випадку вони керуються рішеннями, які були прийняті вищими судовими інстанціями в таких же самих справах. Зростання значення судової практики, яке спостерігається в останні 20-30 років пов'язане з неспроможністю законодавства миттєво реагувати на динаміку розвитку суспільства. Крім того, шляхом використання в законах «загальних положень» законотворець навмисно надає можливість судовим органам здійснювати правотворчу діяльність. Тут взагалі відсутнє поняття прецеденту в такому вигляді, в якому воно існує в англо-саксонській системі права. Однак після реформи 1971 р. Верховний суд Швеції був наділений правотворчою функцією. Вищій судовій інстанції було надане право розглядати справи, що представляють інтерес як встановлення конкретних напрямків у правозастосовній діяльності. Якщо порівнювати законодавчу норму і норму, яка була створена судовою практикою, то остання не має значної авторитетної дії. Зазвичай норма має непостійний характер, тому від неї можна відмовитися в будь-яку хвилину у зв'язку з тим, що розглядається нова справа. Ще в праві застосовується норма, яка була створена судами, лише в тій мірі, яку суддя вважав потрібною для конкретної справи [3, с.368].

Якщо порівнювати Данію і Швецію, то у Данії прецедент відіграє значно більшу роль. Деякі інститути права регулюються лише нормами прецедентного права. В той же час зміст багатьох датських законів залишають досить широкий простір для розсуду судді. Застосування судових прецедентів на практиці в Данії не регулюється дуже жорсткими і суворими правилами, як це передбачено в англійському праві. У першій інстанції рішення суду видаються досить точно, та передбачає підпорядкування їм у майбутньому. Але у цілому суди зобов'язані не відходити від рішень, які прийняті у таких же справах судами вищої інстанції, на першому місці рішення, які прийняті Верховним судом. Але той же Верховний суд країни (Hoge Road) не вважає обов'язковим

для себе дотримуватись власних рішень, судовий прецедент їм фактично сприймається і використовується як своєрідне джерело права, що має «значну юридичну вагу». В цьому є певна колізія, хоча судовий прецедент і є джерелом права, але найвищий судовий може не дотримуватися рішень, що прийняті ним же у схожих справах [2].

Судовий прецедент в Норвегії виступає одним із правових джерел. Постанови Верховного суду, а інколи й рішення нижчестоящих судів, що прийняті саме по цій справі, мають силу «переконливого прецеденту» для всіх нижчих інстанцій і ретельно ними вивчаються і потім, по них вони приймають рішення в справі, де виникає правове питання такого самого змісту. При цьому Верховний суд Норвегії в своїх рішеннях формулює не загальні норми, а положення, які належать до аналогічних обставин розглянутої ним справи. Якщо порівнювати з англійським правом тут судові рішення конкретні і вони не виступають як обов'язкові правила, і не розраховані на беззаперечне застосування в майбутньому [6,с.388].

Відповідно до правового порядку Фінляндії, судовий прецедент не є юридично обов'язковим. Надвірний суд і Повітовий суд можуть взагалі його не дотримуватися, наприклад, через зміни певних обставин. Фактично за судовими прецедентами Верховного суду стежать, можуть використовувати їх на практиці, якщо виникне справа з аналогічними або схожими питаннями, суди нижчестоящої інстанції. Верховний суд також може відхилитися від прийнятого ним раніше рішення, але такий порядок передбачає розгляд справи у Верховному суді розширеною колегією (з 11 членів) або на пленумі [5, с.286]. Судові прецеденти в Ісландії є важливим джерелом права; одним з перших значень серед них мають рішення Верховного Суду, які публікуються в щорічних збірниках [6, с.392].

Таким чином, на основі вищевикладеного матеріалу, можна зробити висновок, що судовий прецедент та судова практика грає значно більш значиму роль у державах Скандинавської правової сім'ї, ніж у країнах континентальної Європи. В той же час, право Скандинавії не можна віднести і до англо-американської системи загального права, оскільки в Скандинавії майже немає таких характерних ознак загального права, як правило прецеденту, техніка розходжень, особлива роль процесуального права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Порівняльне правознавство: підручник / С. П. Погребняк [та ін.]; за заг. ред. О. Петришина; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». Харків. : Право, 2012. 272 с.
2. Правові систем країн світу. Енциклопедичний довідник ред. А. Я. Сухарев. [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: http://www.pravo.vuzlib.su/book_z1290_page_50.html
3. Саїдов А. Х. Порівняльне правознавство (основні правові системи сучасності): Підручник / За ред. В. А. Туманова. – Москва: МАУП, 2003. 448 с.
4. Скаун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.
5. Тихомиров Ю.А. Курс порівняльного правознавства Видавництво Норма. Москва, 1996. 345 с.
6. Цвайгерт К., Введення в порівняльне правознавство в сфері приватного права: У 2-х тт. Том I. Основи: Пер. з нім. М. : Міжнар. відносини, 2000. 480с.